

Відгук

офіційного опонента на кандидатську дисертацію Кицака Богдана Вікторовича «Медичне забезпечення населення в райхскомісаріаті «Україна» в 1941–1944 рр.», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук зі спеціальності 07.00.01. – історія України

Друга світова війна викликає посилену зацікавленість вітчизняних та зарубіжних істориків. Більшість досліджень присвячені проблемним питанням, пов'язаним із національно-визвольним рухом, польсько-українським конфліктом, голокостом, аналізом суспільно-політичних процесів, особливостями окупаційної системи. Медичне забезпечення населення у період нацистської окупації відноситься до малодосліджених питань вітчизняної історії, тому запропонована автором проблема є актуальною. Серед основних завдань, які визначає для себе здобувач, слід виокремити спробу визначити специфіку медичного обслуговування на території райхскомісаріату Україна, дослідити особливості санітарно-епідеміологічного стану на окупованій території, охарактеризувати медико-соціальні наслідки нацистської окупації.

У вступі здобувач вірно визначає об'єкт та предмет дослідження, обґруntовує територіальні межі роботи та наукову новизну отриманих результатів, наголошує на практичному значенні роботи. Слід зауважити, що робота пройшла грунтовну апробацію. Основні результати дисертації висвітлені у 10 публікаціях З з яких у виданнях внесених до міжнародних наукометричних баз даних.

В першому розділі автор аналізує історіографію, джерельну базу та методологію дослідження. Здобувач виокремлює три групи історичних творів, серед яких праці радянських, українських та іноземних науковців. До першої групи віднесено загальні праці з історії УРСР, Другої світової війни, газетні публікації, мемуари ветеранів. Автор робить загальний висновок, що характеристика сфери медичного обслуговування населення в період нацистської окупації не була предметом окремого дослідження радянських істориків через нав'язані владою кліше. Згадки про епідемії, масову смертність

населення, збитки завдані, окупантами медичним закладам, носять епізодичний характер.

Аналіз доробку українських істориків починається із праць М. Коваля, В. Кучера, І. Патриляка. Далі йдеться про монографії, присвячені проблемам повсякдення, соціальної політики, в тому числі, і медичного обслуговування. Автор наголошує, що першим та єдиним дослідженням, присвяченим охороні здоров'я в роки Другої світової війни, є монографія О. Латиш, в якій авторка робить акцент на порівнянні довоєнного та післявоєнного стану в цій царині.

Зарубіжна історіографія представлена роботами К. Беркгофа, В. Лауера, Р.-Д. Муллера, Г. Юбершера та ін. Ці праці присвячені різноманітним проблемам. Їх аналіз дав можливість дисертанту розглянути суспільно-політичні процеси, що відбувалися у східній Європі в роки Другої світової війни через призму долі полонених, культурного та релігійного життя, міжнаціональних конфліктів.

До зарубіжної історіографії здобувач зарахував праці істориків української діаспори, зокрема, В. Косика, І. Каменського. На нашу думку, цей доробок відноситься до української історіографії.

Джерельну базу роботи складають архівні матеріали, опубліковані документи, періодична преса, мемуарна література. Автор використав матеріали двох центральних архівів, зокрема, ЦДАВО України та ЦДАГО України, шести регіональних – Держархіви Київської, Вінницької, Рівненської, Житомирської областей і Гомельської області Республіки Білорусь. Серед збірників документів домінують опубліковані українськими науковцями. Серед джерельної бази широко представлені мемуари, які дали можливість автору зрозуміти емоційний стан населення у період окупації, визначити його відношення до подій. Загалом джерельна база є достатньою і дає можливість розкрити запропоновані автором проблемні питання.

Методологія дослідження не викликає застережень. Автор використав загальнонаукові та спеціальні історичні методи. В основу роботи покладено принцип історизму та об'єктивності.

Другий розділ роботи присвячено дослідженню організаційних зasad функціонування медичної сфери в умовах нацистської окупації. Автор починає

аналіз з проблем, пов'язаних із евакуацією медичного майна та кадрів вглиб території СРСР.

Здобувач стверджує, що евакуація була погано організована і здійснювалася за залишковим принципом. Значна частина установ, інституцій та медичних кадрів залишилися на окупованих територіях. Автор робить висновок про позитивні наслідки для місцевого населення, адже медзаклади швидко відновили роботу і кризової ситуації в сфері охорони здоров'я вдалося уникнути на початку окупації.

Інший аспект, на якому акцентує увагу автор, стосується проблеми формування системи медичного обслуговування на території райхскомісаріату «Україна». Відновлення роботи медичних навчальних закладів, мережі лікарень та аптек переслідували мету стабілізувати санітарно-епідеміологічний стан на окупованих територіях тим самим убезпечити німецьких громадян від пошесних недуг та забезпечити максимальну працездатність місцевого населення. Одночасно відбувалося масове знищення лікарів-єреїв, вбивство психічнохворих, відмова у медичних послугах циганам, висока смертність у таборах військовополонених.

Автор робить вірний висновок, що окупаційна адміністрація відновила систему медичного обслуговування населення на тому рівні, який забезпечував елементарний стан здоров'я мешканців РКУ.

Третій розділ роботи присвячено дослідженю медико-соціального становища населення. Аналізуючи санітарно-епідеміологічний стан, автор визначає причини поширення пошесних недуг. Серед основних – існування великої кількості таборів військовополонених, гетто, трудових таборів, хворих німецьких солдат. Погіршенню загальної картини сприяло і проведення окупаційною владою процедури ексгумації жертв радянської влади. Заходи по упізнанню трупів відбувалися без належних застережних і профілактичних заходів, що призводило до зараження родичів убитих.

Автор вірно робить висновок, що протиепідеміологічні заходи окупаційної влади хоча і здійснювалися, але були недостатніми. Відсутність достатньої

кількості медперсоналу, лікарських засобів, недостатній раціон харчування, антисанітарія стимулювали поширення важких хвороб серед населення.

Діяльність місцевих гуманітарних організацій у сфері медичного обслуговування на кшталт Українського Червоного Хреста, комітетів самодопомоги виявилася доволі продуктивною, що позначилося на зменшенні смертності серед полонених червоноармійців та незахищених верств населення (інвалідів та дітей). Основною причиною цього стала широка підтримка їхньої діяльності з боку населення, незважаючи на загальне зубожіння та суперечливу позиція окупаційної влади до цих інституцій.

Досліджуючи проблему медико-соціальних наслідків нацистської окупації, автор дотримується позиції взаємовідповідальності як німецької, так і радянської сторони. Політика випаленої землі, застосована при відступі Червоної, а пізніше і німецької армії, привела до руйнування мережі медичних закладів, знищення комунальної інфраструктури міст, стрімкого погіршення санітарного стану і, як наслідок, спалаху інфекційних хвороб.

У висновках автор узагальнює результати проведеного дослідження. Вони логічно сформульовані, носять самостійний характер, підтверджуються змістом роботи.

Органічно доповнюють роботу додатки, ознайомлення з якими полегшує сприйняття змісту дисертації.

Поряд із здобутками автора слід наголосити і на окремих зауваженнях, зокрема:

- ст. 15 містить перелік умовних скорочень. На нашу думку, абревіатура ВНЗ, ВКП(б), СРСР, УРСР не потребують розшифровки і є зайвими у цьому списку;
- ст. 20 редакційної правки потребує підрозділ наукова новизна у частині доповнено - «....питання смертності серед військовополонених...», «бачення наслідків окупаційної політики...»;
- ст.30 автор посилається на текст кандидатської дисертації волинського дослідника Б. Зека. На нашу думку, слід було б посилатися на текст монографії, опублікованої ним у 2017 р.;

- ст.31аналізуючи доробок сучасних українських істориків, здобувач стверджує наступне: «Однак, використовуючи праці сучасних істориків, змушені констатувати, що значна кількість наукових розробок продовжують, на жаль, реставрувати стереотипи сталінсько-брежнєвської історіографії». На нашу думку, це не відповідає дійсності;
- ст. 32 групуючи історіографію, автор відносить праці дослідників української діаспори до зарубіжної історіографії. На нашу думку, їх слід відносити до української історіографії;
- ст. 39 аналізуючи збірники документів, автору слід було б вказати упорядників цих видань і, називаючи їх, дотримуватися одного стандарту у роботі, вказуючи ініціал та прізвище або ім'я та прізвище;
- здобувачу слід уникати термінів на кшталт «розбір причин» (ст. 114), «розкриття питання» (ст. 122) тощо;
- уточнення потребують окремі статистичні дані, зокрема: на ст. 50 автор стверджує, що кількість лікарень у Житомирській області у довоєнний час становила 99, а на ст. 70 вказана кількість 93 лікарні в цей період; у Полтавській області відповідно (ст. 51) 144 лікарні пізніше на ст. 158 їхня кількість 125;
- на ст. 163 автор робить висновок про погіршення стану охорони здоров'я після звільнення території України опираючись на порівняння статистики про надану спеціалізовану медичну допомогу в 1940 р. і 1944 р. Таке порівняння не може бути коректним. Слід було б врахувати дані за 1941–1943 рр. і простежити тенденцію;
- сумніви викликає теза автора (ст. 170) про відсутність епідемій на окупованих територіях України, адже в тексті йдеться про масову загибель військовополонених саме від пошесних недуг.

Загалом представлена дисертація відповідає вимогам, що висуваються до кандидатських дисертацій згідно п.п. 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №

577, а її автор – Кицак Богдан Вікторович, заслуговує присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – Історія України.

20.03.2018 р.

Офіційний опонент, доктор історичних наук,
професор кафедри нової та новітньої історії України Східноєвропейського
національного університету імені Лесі Українки

О.Ю. Ленартович

Ленартович О.Ю.
засвідчено
Вчений секретар університету
"21" 03 2018 Сорокин О.С.